

Wprowadzenie

Wiele wysoko wyspecjalizowanych zawodów o doniosłym znaczeniu dla funkcjonowania społeczeństwa oraz aparatu państwa, określanych mianem zawodów zaufania publicznego, posiada własny samorząd zawodowy. Jest tak w przypadku klasycznych zawodów prawniczych, w tym zawodu adwokata, radcy prawnego oraz notariusza. W przeciwieństwie do tych zawodów przedstawiciele zawodu tłumacza przysięgłego nie doczekali się utworzenia w drodze decyzji ustawodawcy własnego samorządu zawodowego, mimo że świadczone przez nich usługi przekładu różnego rodzaju dokumentów, w tym dokumentów urzędowych i procesowych, na dany język obcy oraz z języka obcego na język polski m.in. wymagają legitymowania się wysokimi kwalifikacjami zawodowymi oraz mają istotne znaczenie ze względu na udział w ochronie szeregu dóbr osobistych oraz interesu publicznego. Usługi te gwarantują także prawo do rzetelnego procesu sądowego osobom obcojęzycznym, nieznanym języka urzędowego obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w świetle postępujących procesów globalizacji, ruchów migracyjnych, z których część skierowana jest w kierunku Polski, związanych z niestabilną sytuacją geopolityczną na świecie, a także (co wydaje się być najważniejsze z perspektywy tłumaczy przysięgłych, od których wymaga się, aby świadczyli usługi zgodnie z pewnym zbiorem zasad etycznych) zasad odpowiedzialności zawodowej nakreślonych przez ustawę z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego¹, a także pokaźnej liczby tłumaczy przysięgłych². Asumptem do podjęcia się tematu jest potrzeba analizy obowiązujących przepisów prawnych dotyczących zawodu tłumacza przysięgłego w kontekście instytucji samorządu zawodowego *sensu largo* oraz zawodu najbardziej zbliżonego swoim charakterem do zawodu tłumacza, tj. zawodu notariusza. Przegląd stanu prawnego obowiązującego na dzień 1.1.2024 r. ma umożliwić refleksję na temat postulatu *de lege ferenda* dotyczącego potrzeby utworzenia w drodze

¹ T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1326.

² Zob. rozdział I, § 2, pkt III.

ustawy samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych na podstawie art. 17 ust. 1 Konstytucji RP.

W niniejszej monografii podjęto próbę obiektywnej analizy problemu usamorządowania zawodu tłumacza przysięgłego w nawiązaniu do rozwiązań przyjętych w przypadku samorządu wybranego zawodu prawniczego, tj. samorządu notariuszy. Zagadnienie to nie zostało dotychczas gruntownie zbadane, a w doktrynie na próżno szukać koherentnej argumentacji na rzecz potencjalnego usamorządowania zawodu tłumacza przysięgłego. Wzmianki w powyższym zakresie pojawiają się przede wszystkim w wystąpieniach przedstawicieli tego zawodu wygłaszanych podczas konferencji czy też w treści interpelacji poselskich opracowywanych na prośbę środowiska tłumaczy przysięgłych. Opracowanie ma na celu usystematyzowanie pojęcia samorządu zawodowego w kontekście zawodu tłumacza przysięgłego i ustalenie, czy tłumaczom przysięgłym potrzebny jest samorząd zawodowy i czy powinien zostać on ukształtowany na wzór samorządu jednego z zawodów prawniczych.

Opracowanie składa się z trzech rozdziałów oraz zakończenia. W rozdziale I przedstawiono status prawny zawodu tłumacza przysięgłego, w tym przede wszystkim podstawy prawne tego zawodu, kwestie związane z odpowiedzialnością zawodową tłumaczy przysięgłych oraz ich etyką zawodową, a także skontrastowano status tego zawodu ze statusem zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w kilku wybranych państwach europejskich. Rozdział ten uwypukla doniosłość pracy tłumaczy przysięgłych dla funkcjonowania społeczeństwa, gospodarki i państwa w kontekście ochrony interesu publicznego. Problematyka rozdziału II dotyczy instytucji samorządu zawodowego jako korporacji prawa publicznego powołanej w drodze ustawy i sprawującej w imieniu państwa pieczę nad należyтым wykonywaniem danego zawodu zaufania publicznego, z obowiązkowym członkostwem każdej osoby wykonującej dany zawód. Rozdział ten ma na celu przedstawienie ogólnych założeń samorządu zawodowego jako instytucji prawnej przez przyjęcie definicji i określenie uwarunkowań konstytucyjnych tej instytucji w polskim porządku prawnym, przy jednoczesnym zwróceniu należytej uwagi na m.in. funkcje samorządu zawodowego oraz wymóg obowiązkowej przynależności w świetle konstytucyjnej wolności wykonywania zawodu oraz wolności działalności gospodarczej. Ważnym elementem rozdziału II jest analiza struktury samorządu zawodowego notariuszy, która ma służyć dokonanej w rozdziale III ocenie zasadności utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych w kontekście statusu społecznego zawodu tłumacza przysięgłego oraz przedstawieniu ogólnej koncepcji postulowanego samorządu zawodowego tłumacza

czy przysięgłych. W zakończeniu wskazano, w jakim zakresie należałoby przekazać władztwo publiczne samorządowi zawodowemu tłumaczy przysięgłych, a także że jego zadania musiałyby być realizowane na podstawie konstytucyjnej zasady subsydiarności. Przedstawiona koncepcja samorządu, będącego w istocie fundamentalnym elementem modelu ustrojowego państwa demokratycznego, stanowi pod względem materialnym przydatne, proporcjonalne i konieczne ograniczenie wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wolności działalności gospodarczej, nienaruszające jednocześnie istoty obu wolności, mające na celu umożliwienie skoncentrowanego reprezentowania interesów tłumaczy przysięgłych oraz sprawowania pieczy nad należytym wykonywaniem zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje obszernego i wielowątkowego zagadnienia istoty samorządu zawodowego zawodów prawniczych oraz zawodu okołoprawniczego, jakim bezsprzecznie jest zawód tłumacza przysięgłego. Wynika to pośrednio z faktu, że zagadnienie potencjalnego usamorządowienia zawodu tłumacza przysięgłego dopiero w niedalekiej przeszłości zaczęło być wyrażnie, lecz w dalszym ciągu zbyt mało dobitnie, artykułowane przez samych tłumaczy przysięgłych, a w doktrynie i orzecznictwie, wobec braku stosownych uregulowań prawnych, nie występują wzmianki o usamorządowieniu zawodu, przeważają zagadnienia dotyczące m.in. odpowiedzialności zawodowej. Przedstawiony postulat zaadaptowania instytucji samorządu zawodowego do specyfiki zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego należy zatem traktować jako przyczynek do systematycznych rozważań teoretycznoprawnych.

Rozdział I. Charakterystyka prawna zawodu tłumacza przysięgłego

§ 1. Zarys historii zawodu tłumacza przysięgłego

I. Uwagi wprowadzające

Przed przystąpieniem do analizy obowiązujących podstaw prawnych (statusu prawnego) zawodu tłumacza przysięgłego należy zwrócić uwagę na historyczne uwarunkowania rozwoju tej profesji w Polsce. Pozwoli to na lepsze zrozumienie obecnych rozwiązań dotyczących tej instytucji prawnej, będącej poniekąd instytucją prawa sądowego procesowego z uwagi na udział tłumaczy przysięgłych w dokonywaniu tłumaczeń sądowych¹. Choć zawód tłumacza przysięgłego jest zawodem istotnym z perspektywy krajowego² i międzynarodowego obrotu prawnego ze względu na swój okołoprawny charakter³, w powszechnej ocenie zdaje się on nie być postrzegany jako tak dobrze rozwinięty jak współczesne zawody prawnicze, takie jak zawód adwokata, radcy prawnego czy też notariusza⁴, które również są zawodami zaufania publicznego⁵. Jest tak mimo bogatej historii tego zawodu i doniosłości funkcji pełnionych przez tłumaczy przysięgłych w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości⁶,

¹ B. Cieślík, Status prawny tłumacza przysięgłego, w: D. Staniszevska-Kowalak (red.), *Tłumacz przysięgły – status prawny i zawodowy*, Warszawa 2018, s. 11.

² Por. załącznik II zawierający wykaz krajowych aktów prawnych rangi ustawowej stanowiących o udziale tłumacza przysięgłego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym.

³ M. Kądzelski, Istota pracy tłumacza przysięgłego. Rozważania prawnowo-wittgensteinowskie, *Lingua Legis* 2020, Nr 28, s. 41.

⁴ Por. D. Kierzkowska, Status teorii tłumaczenia i wiedzy praktycznej w nauczaniu zawodu tłumacza w polskiej perspektywie historycznej, *Lingua Legis* 2015, Nr 23, s. 9.

⁵ A. Kubacki, *Tłumacz przysięgły w służbie notariatu*, *Krakowski Przegląd Notarialny* 2017, Nr 2, s. 67.

⁶ A. Kubacki, *Tłumacz przysięgły w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury* 2014, Nr 4(15), s. 46–64.

a także w funkcjonowaniu notariatu⁷. Na zasadniczy charakter tych funkcji wskazano na gruncie prawa unijnego w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym⁸, której celem jest ochrona praw osób podejrzanych oraz oskarżonych⁹.

II. Okres zaborów i po odzyskaniu niepodległości

W zaborze austriackim polscy tłumacze przysięgli działali w oparciu o zasady przyjęte w monarchii austro-węgierskiej, które następnie zaadaptowano do ustaw polskich. W 1865 r. w monarchii tej założono „Pierwszą zjednoczoną kancelarię tłumaczy wszystkich języków monarchii austriackiej”¹⁰. Polacy jako jedna z mniejszości, której język był jednocześnie od 1867 r. jednym z języków urzędowych monarchii, również korzystali z usług tłumaczenia przepisów prawnych i orzeczeń¹¹. Natomiast w 1869 r. stworzono Główną Służbę Tłumaczeń przy Prezydium Rady Ministrów, w ramach której tłumacze urzędowi świadczyli w zorganizowany sposób swoje usługi tłumaczenia aktów prawnych, orzeczeń sądowych i aktów administracyjnych na rzecz mniejszości narodowych wymagających pośrednictwa tłumaczy w kontaktach z władzą¹². Wynagrodzenia tłumaczy były obliczane tak jak wynagrodzenia znawców (biegłych) – za każdą rozpoczętą godzinę w toku czynności sądowych przy uwzględnieniu wykształcenia, stanowiska tłumacza oraz stopnia trudności tłumaczenia i uszczerbku spowodowanego świadczeniem pracy na rzecz sądu¹³. Świadczy to o tym, że praca tłumaczy nie była wówczas postrzegana jako zajęcie główne, lecz dodatkowe.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. pierwszymi aktami prawnymi dotyczącymi tłumaczy przysięgłych, których nieodzowność została potwierdzona przez nowe władze polskie¹⁴, były ustawa z 16.7.1920 r.¹⁵ zmieniająca ustawę [z 23.5.1873 r.] o postępowaniu karnem dla b. zaboru austr-

⁷ A. Kubacki, Tłumacz przysięgły w służbie, s. 67–91.

⁸ Dz.Urz. UE L 280, s. 1.

⁹ A. Kubacki, Tłumacz przysięgły w polskim systemie, s. 47.

¹⁰ D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem, Warszawa 2011, s. 161.

¹¹ B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty, Warszawa 2022, s. 3.

¹² D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 161.

¹³ B. Cieślík, Status prawny, s. 12.

¹⁴ B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 3.

¹⁵ Dz.U. Nr 67, poz. 453.

jackiego¹⁶ oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.8.1920 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu Państwa w przedmiocie wynagrodzenia świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem¹⁷. Rozwiązania zawarte w wymienionych wyżej aktach prawnych opierały się przede wszystkim na aktach prawnych wywodzących się z monarchii austro-węgierskiej z połowy XIX w.¹⁸, w tym na rozporządzeniu austriackiego Ministra Sprawiedliwości z 17.9.1897 r.¹⁹ Akty te określały sposób i wysokość wynagrodzenia tłumaczy w oparciu o stawki urzędowe. Zaczerpnięcie rozwiązań prawnych było związane z faktem, że znaczna część urzędników z byłego zaboru austriackiego przeniosła się do administracji niepodległej Polski, gdzie przejęto pewne rozwiązania ustawodawcze²⁰.

Wyżej wymienione rozporządzenie zostało znowelizowane rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości wydanym w porozumieniu z Ministrem Skarbu z 22.10.1924 r. zmieniającym rozporządzenie z dnia 7 sierpnia 1920 r. o wynagrodzeniu świadków, znawców i tłumaczy w postępowaniu karnem²¹ po wprowadzeniu nowej waluty, tj. polskiego złotego²². Natomiast w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 24.12.1928 r. o tłumaczach przysięgłych²³, które stanowiło pierwszą regulację działalności tłumaczy przysięgłych w II Rzeczypospolitej²⁴, uregulowano gruntownie zasady ustanawiania tłumaczy przysięgłych oraz zróżnicowano wynagrodzenie tłumaczy ze względu na grupy językowe oraz konkretne czynności tłumacza wykonywane według osobnych stawek dla organów państwowych i osób prywatnych²⁵, przy jednoczesnym pominięciu regulacji dotyczących sposobu wykazywania znajomości języków obcych²⁶. Do czynności, które były wykonywane nie tylko na rzecz instytucji państwowych, lecz również podmiotów prywatnych i instytucji po-

¹⁶ Austr. Dz. p.p. Nr 119.

¹⁷ Dz.U. Nr 75, poz. 515. Zob. A. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa 2012, s. 19.

¹⁸ B. Cieślík, *Status prawny*, s. 12.

¹⁹ Austr. Dz. p.p. Nr 221. Zob. D. Kierzkowska, *Kodeks tłumacza*, s. 162.

²⁰ A. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane*, s. 19.

²¹ Dz.U. Nr 106, poz. 962.

²² B. Cieślík, *Status prawny*, s. 15.

²³ Dz.U. Nr 104, poz. 943 ze zm. Stawki wynagrodzenia tłumaczy zostały określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 24.12.1928 r. o taksie dla tłumaczy przysięgłych (Dz.U. Nr 104, poz. 944 ze zm.).

²⁴ B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego*, s. 4.

²⁵ A. Kubacki, *Tłumaczenie poświadczane*, s. 20–21.

²⁶ B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego*, s. 4.

zasądowych²⁷, zaliczano m.in.: tłumaczenie pisemne, sporządzanie i poświadczanie zgodności kopii tłumaczenia lub pisma w języku obcym, weryfikację tłumaczenia dostarczonego przez zleceniodawcę i poświadczanie jego zgodności z oryginałem (tekstem źródłowym), a także udział w czynności sądu lub innego organu państwowego²⁸. We wspomnianym wyżej rozporządzeniu określono także obowiązek corocznego ogłaszania ogólnokrajowej listy tłumaczy przysięgłych w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Sprawiedliwości. Pierwsza lista tłumaczy przysięgłych została opublikowana w „Ruchu służbowym”, tj. dodatku do Dziennika Urzędowego Ministerstwa Sprawiedliwości Nr 2 z 31.1.1930 r.²⁹ Lista wymieniała 231 tłumaczy w kolejności alfabetycznej z podziałem na sądy apelacyjne ze względu na apelacje poszczególnych sądów okręgowych; najpopularniejszym językiem był język niemiecki, a w dalszej kolejności m.in. język francuski, rosyjski, angielski, hebrajski³⁰. Tłumaczami byli przede wszystkim urzędnicy sądowi, nauczyciele, adwokaci, notariusze, urzędnicy ministerstw, aplikanci sądowi, rabini³¹. W Dzienniku Urzędowym zamieszczano również informacje o ustanowieniu, zwolnieniu, zmianie siedziby, adresu oraz śmierci tłumaczy przysięgłych, a także obwieszczenia o wolnych stanowiskach tłumaczy przysięgłych³². Publikację list kontynuowano w latach 1931–1939, tj. do wybuchu II wojny światowej; liczba tłumaczy przysięgłych wzrosła wówczas do 437³³.

III. Okres po II wojnie światowej

Pierwszym powojennym aktem prawnym dotyczącym statusu tłumaczy przysięgłych³⁴ było rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 9.12.1953 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych³⁵. Określono w nim wymagania stawiane tłumaczom przysięgłym. Tłumaczami przysięgłymi mogli zostać obywatele polscy, korzystający z pełni praw cywilnych i publicznych, posiadający nieskazitelną charakter oraz wykazujący znajomość języków obcych; jednakże roz-

²⁷ M. Kądzelski, Istota pracy tłumacza przysięgłego, s. 43.

²⁸ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 21; B. Cieślík, Status prawny, s. 17–18.

²⁹ B. Cieślík, Status prawny, s. 20.

³⁰ Tamże.

³¹ Tamże.

³² Tamże, s. 19, 21.

³³ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 21–22; B. Cieślík, Status prawny, s. 20–21.

³⁴ B. Cieślík, Status prawny, s. 21.

³⁵ Dz.U. Nr 51, poz. 256.

porządzenie nie określiło sposobu, w jaki kandydaci na tłumaczy przysięgłych mieli poświadczać znajomość języków³⁶. Do 1968 r. tłumacze przysięgli byli ustanawiani, po złożeniu przysięgi, przez Ministra Sprawiedliwości (po złożeniu podania o ustanowienie za pośrednictwem prezesów sądów wojewódzkich, w okręgu których mieli mieć oni swoje siedziby)³⁷, natomiast później przez prezesów sądów wojewódzkich, a następnie okręgowych³⁸. Do poświadczania dokumentów tłumacze przysięgli używali pieczęci, które do 1953 r. zawierały godło państwowe, a które to zostało z nich usunięte na mocy powyższego rozporządzenia³⁹. Rozporządzenie usunęło również z treści roty przysięgi składanej przez tłumaczy odwołanie do religii⁴⁰, a także nałożyło na tłumaczy obowiązek prowadzenia repertorium według wzoru z załącznika do rozporządzenia⁴¹. Na mocy niniejszego rozporządzenia nadzór nad tłumaczami przysięgłymi pełnili prezesi sądów wojewódzkich właściwi ze względu na siedziby tłumaczy; przynajmniej raz w roku przeprowadzali oni kontrole działalności tłumaczy⁴². Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 21.10.1961 r. o taryfie wynagrodzeń tłumaczy przysięgłych⁴³ ustaliło stawki wynagrodzenia należnego tłumaczom przysięgłym za dokonywane przez nich czynności. Rozporządzenie utrzymało w mocy podział stawek wynagrodzenia za stronę tłumaczenia pisemnego w obrębie trzech grup języków obcych: języki europejskie (np. angielski, francuski, niemiecki, rosyjski, ukraiński), język łaciński i żydowski, a także języki pozaeuropejskie, natomiast stawki za godzinę tłumaczenia ustnego odpowiadały generalnie stawkom za stronę tłumaczenia pisemnego⁴⁴.

Pierwsza lista wszystkich tłumaczy przysięgłych opublikowana po II wojnie światowej w Dzienniku Urzędowym Wymiaru Sprawiedliwości Nr 9 z 1954 r. zawierała 439 osób, wśród których było m.in. 226 tłumaczy języka niemieckiego, 136 tłumaczy języka rosyjskiego, 88 tłumaczy języka francuskiego i 83 tłumaczy języka angielskiego⁴⁵. W 1965 r. w tym samym dzienniku opublikowano kolejną listę, na której znajdowało się aż 961 tłumaczy przysięgłych, wśród których proporcje uprawnień do poszczególnych języków zostały

³⁶ B. Cieślík, Status prawny, s. 21.

³⁷ Tamże.

³⁸ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczone, s. 23; D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 163.

³⁹ D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 164.

⁴⁰ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczone, s. 23.

⁴¹ B. Cieślík, Status prawny, s. 21–22.

⁴² Tamże, s. 22.

⁴³ Dz.U. Nr 48, poz. 257.

⁴⁴ B. Cieślík, Status prawny, s. 22.

⁴⁵ Tamże, s. 23.

w znacznej mierze zachowane (z wyjątkiem francuskiego i angielskiego), gdyż wynosiły one odpowiednio 477, 325, 181 oraz 208 osób⁴⁶. Zarówno w przypadku listy z 1954 r., jak i listy z 1965 r. część tłumaczy posiadała uprawnienia do tłumaczenia z wykorzystaniem dwóch lub większej liczby języków obcych.

Sposób poświadczania znajomości języków obcych przez kandydatów na tłumacza przysięgłego niebędących absolwentami wyższych studiów filologicznych został określony dopiero w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 19.8.1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych⁴⁷. Polegał on na zdaniu egzaminu z tłumaczenia tekstów z języka obcego na polski i *vice versa*, których tematyka dotyczyła przede wszystkim prawa⁴⁸. Przeprowadzaniem egzaminów mieli zajmować się egzaminatorzy uniwersyteccy, jednak nie podejmowali się oni tego zadania zbyt ochoczo ze względu na brak dostatecznych kwalifikacji w dziedzinie tłumaczenia specjalistycznego, w tym prawnego i prawniczego⁴⁹, a także powszechny brak fachowej literatury poświęconej zawodowi tłumacza, niedostępność stosownych programów kształcenia tłumaczy na poziomie uniwersyteckim oraz brak szeroko zakrojonych kontaktów polskich jednostek dydaktycznych z zagranicznymi ośrodkami kształcenia tłumaczy⁵⁰. Warunki te sprawiły, że kandydaci na tłumacza przysięgłego musieli radzić sobie z przygotowaniem i zdobywaniem wiedzy fachowej w głównej mierze samodzielnie. Jak wskazuje *D. Kierzkowska*, w pewnych kwestiach formalnych dotyczących poświadczania, legalizacji dokumentów i stosowania przepisów o wynagradzaniu tłumaczy pomocy udzielały sądy wojewódzkie (później okręgowe)⁵¹. Kandydaci na tłumacza przysięgłego, którzy posiadali dyplom ukończenia wyższych studiów filologicznych odpowiednich dla danego języka lub Wyższego Studium Języków Obcych, czy też dyplom ukończenia szkoły wyższej lub świadectwo ukończenia liceum ogólnokształcącego, w którym dany język był językiem wykładowym, mogli poświadczyc znajomość języka obcego stosownym dokumentem i nie musieli zdawać egzaminu⁵². Rozporządzenie z 19.8.1968 r. w sprawie tłumaczy przysięgłych ustanowiło także dolną granicę wieku, od

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Dz.U. Nr 35, poz. 244.

⁴⁸ *D. Kierzkowska*, Kodeks tłumacza, s. 164.

⁴⁹ *A. Kubacki*, Tłumaczenie poświadczane, s. 23.

⁵⁰ *D. Kierzkowska*, Kodeks tłumacza, s. 164.

⁵¹ Tamże.

⁵² *B. Cieślak*, Status prawny, s. 24.

której dana osoba mogła zostać ustanowiona tłumaczem; granicę tę ustalono na wiek 25 lat⁵³.

W rozporządzeniu z 19.8.1968 r. określono ponadto katalog czynności, do których uprawnione były osoby używające tytułu tłumacza przysięgłego. Były to:

- 1) sporządzanie poświadczonych tłumaczeń w kombinacji język polski – język obcy oraz sprawdzanie i poświadczanie tłumaczeń osób trzecich;
- 2) sporządzanie poświadczonych odpisów pism w języku obcym oraz sprawdzanie i poświadczanie odpisów pism sporządzonych przez inne osoby;
- 3) dokonywanie tłumaczeń ustnych⁵⁴.

Według rozporządzenia z 19.8.1968 r. nadzór nad działalnością tłumaczy przysięgłych obejmował prawo do kontroli jakości tłumaczeń z wykorzystaniem wiedzy znawców danego języka obcego, wgląd do akt i ksiąg tłumacza, a także prawo do żądania wyjaśnień od tłumacza w związku z pełnioną funkcją⁵⁵. Tłumacze przysięgli nie mogli generalnie odmawiać wykonania wspomnianych wyżej czynności, choć mogli wskazać ważne przyczyny uniemożliwiające ich udział. W przypadku gdy czynność miała zostać wykonana przez tłumacza na rzecz sądu bądź innego organu państwowego, odmowa dokonania czynności mogła nastąpić wyłącznie w oparciu o przypadki wskazane w przepisach określających postępowanie przez sądami bądź organami⁵⁶. W świetle rozporządzenia z 19.8.1968 r. organami uprawnionymi do ustanawiania tłumaczy przysięgłych byli prezesi sądów wojewódzkich, w których obszarze właściwości miały znajdować się siedziby tłumaczy⁵⁷. W zarządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 31.3.1969 r. w sprawie wzorów repertorium i wykazów tłumaczy przysięgłych określono wzory repertorium tłumacza przysięgłego⁵⁸. W czasie obowiązywania rozporządzenia z 19.8.1968 r. wydano dwa rozporządzenia określające jedynie zmiany stawek wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 6.12.1975 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych⁵⁹ oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 2.8.1982 r. w sprawie wynagrodzenia tłumaczy przysięgłych⁶⁰.

⁵³ Tamże, s. 23–24.

⁵⁴ Tamże, s. 24–25.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże, s. 25.

⁵⁷ B. Cieślík, L. Laska, M. Rojewski (red.), *Egzamin na tłumacza przysięgłego*, s. 4.

⁵⁸ Dz.Urz. MS Nr 2, poz. 7.

⁵⁹ Dz.U. Nr 43, poz. 221.

Wydane kilka lat później rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 8.6.1987 r. w sprawie biegłych sądowych i tłumaczy przysięgłych⁶¹, które bezpośrednio poprzedziło obecnie obowiązującą ustawę o zawodzie tłumacza przysięgłego⁶², ujęło jednocześnie kwestie dotyczące tłumaczy przysięgłych oraz biegłych sądowych. Zgodnie z tym rozporządzeniem tłumaczem przysięgłym mogła zostać osoba obywatelstwa polskiego, korzystająca z pełni praw cywilnych i obywatelskich, po ukończeniu 25. roku życia, dająca gwarancję należytego wykonywania obowiązków tłumacza, wykazująca odpowiednią znajomość języka polskiego i obcego oraz umiejętność tłumaczenia, posiadająca dyplom ukończenia wyższych studiów filologicznych lub studiów w zakresie lingwistyki stosowanej. Z perspektywy kandydatów na tłumacza przysięgłego najważniejsze było to, że zlikwidowano egzamin dla absolwentów studiów wyższych bez wykształcenia filologicznego⁶³, co *de facto* oznaczało, iż zawód stał się dostępny wyłącznie dla osób posiadających wykształcenie filologiczne lub wykształcenie w zakresie lingwistyki stosowanej, posiadających dodatkowo umiejętność tłumaczenia, choć w (utopijnym) zamyśle ustawodawcy sam fakt posiadania dyplomu ukończenia wspomnianych studiów świadczył o umiejętności tłumaczenia⁶⁴. Założenie to nie było idealne ze względu na to, że programy studiów nie przewidywały wówczas nauczania tłumaczenia prawnego i prawniczego, a programy studiów filologicznych nierzadko nie przewidywały w ogóle teorii i praktyki tłumaczenia⁶⁵. Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIŚ (PT TEPIŚ), założone w 1990 r.⁶⁶, podejmowało starania, aby wprowadzono egzamin państwowy na tłumacza przysięgłego, co w jego ocenie miało skutkować podniesieniem kwalifikacji tłumaczy oraz podwyższeniem społecznej rangi zawodu⁶⁷.

Rozporządzenie z 8.6.1987 r. nadało tłumaczom przysięgłym status pomocników procesowych sądu⁶⁸, przy którym zostali ustanowieni na potrzeby jego jurysdykcji, w wyniku czego rola tłumacza została w zasadzie zrównana z rolą biegłego sądowego – tłumacz przysięgły miał pomagać sądom, prokuraturze

⁶⁰ Dz.U. Nr 24, poz. 174. Zob. B. Cieślak, Status prawny, s. 25.

⁶¹ Dz.U. Nr 18, poz. 112 ze zm.

⁶² Ustawa z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1326).

⁶³ B. Cieślak, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 4.

⁶⁴ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 24.

⁶⁵ D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 166.

⁶⁶ Strona internetowa PT TEPIŚ: <https://tepis.org.pl/tepis-o-sobie/> (dostęp: 1.1.2024 r.).

⁶⁷ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 24.

⁶⁸ M. Kądzielski, Istota pracy tłumacza przysięgłego, s. 42–43.

i policji podczas przesłuchiwania podejrzanych, oskarżonych i świadków oraz w tłumaczeniu dokumentów na język polski i na język obcy⁶⁹. Nie wzięto jednak pod uwagę, że czynności tłumaczy przysięgłych obejmowały także wykonywanie tłumaczeń na rzecz podmiotów prywatnych i instytucji pozasądowych⁷⁰. Nadzór nad działalnością tłumaczy w dalszym ciągu pełniły sądy wojewódzkie (okręgowe), zazwyczaj prezesa sądów, a kontrole były odnotowywane w repertoriach tłumaczy. Nadzór obejmował prawo do kontroli rzetelności i prawidłowości prowadzenia repertorium przez tłumacza i wysokości pobieranego wynagrodzenia, a także jakości tłumaczeń przy pomocy znawców danego języka obcego. Jeżeli tłumacz wykonywał swoje obowiązki w sposób nienależyty, mógł on zostać zwolniony przez prezesa sądu z pełnienia funkcji, co stanowiło jedyną formę sankcji za nienależyte wypełnianie obowiązków⁷¹. Nadany przez BiegSądTłumR tłumaczom status pomocników sądu realizujących zadania sądowe wymagał zmiany ze względu na dynamicznie zmieniającą się rzeczywistość polityczno-gospodarczą po 1989 r. Obrót gospodarczy zaczął wymagać w jeszcze szerszym zakresie wykonywania tłumaczeń na rzecz obywateli, co wymagało zmiany statusu prawnego tłumacza przysięgłego⁷². Wyzwaniu temu nie była w stanie sprostać kolejna nowelizacja rozporządzenia będącego jedynie aktem wykonawczym do ustawy z 20.6.1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁷³.

Po założeniu PT TEPIŚ w 1990 r. środowisko tłumaczy utworzyło w 1996 r. Radę Tłumaczy Polskich, składającą się z członków Rady Tłumaczy STP-TEPIŚ oraz przedstawicieli Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza i Uniwersytetu Łódzkiego. Celem Rady było podniesienie rangi zawodu tłumacza przysięgłego⁷⁴. Z kolei podczas konferencji, która odbyła się w dniach 28–29.10.1997 r. w Borach Tucholskich, poświęconej zawodowi tłumacza przysięgłego i zmianom zasad ustanawiania tłumaczy przysięgłych⁷⁵, poczyniono pierwsze kroki ku wypracowaniu podstawowych założeń nowego aktu prawnego kształtującego sytu-

⁶⁹ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczone, s. 24–25.

⁷⁰ B. Cieślak, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 5.

⁷¹ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczone, s. 25.

⁷² Tamże.

⁷³ Dz.U. Nr 31, poz. 137 ze zm. Zob. G. Dostatni, Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, Warszawa 2005, s. 7–8; B. Cieślak, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 5.

⁷⁴ B. Cieślak, Status prawny, s. 26–27.

⁷⁵ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczone, s. 26.

ację prawną tłumaczy przysięgłych⁷⁶ mających wykonywać odrębny (wolny) zawód, a nie funkcję. Uczestnicy konferencji, tj. tłumacze zrzeszeni w Radzie Tłumaczy Polskich i kierownicy wymienionych powyżej uniwersytetów kształcących tłumaczy, przedłożyli propozycje stworzenia nowego zawodu – tłumacza publicznego, co w ich przekonaniu miało w jasny sposób świadczyć o zmianie statusu prawnego tłumaczy przysięgłych, których rola nie miała już polegać jedynie na świadczeniu pomocy na rzecz organów wymiaru sprawiedliwości⁷⁷ i którzy mieli zacząć wykonywać zawód określany wprost mianem wolnego⁷⁸. Podczas konferencji postulowano również wprowadzenie egzaminu dla kandydatów na tłumacza przysięgłego, którymi mogli być absolwenci dowolnych studiów magisterskich, a także pobieranie przez tłumaczy wynagrodzenia według zasad wolnorynkowych, a w przypadku zleceń na rzecz organów państwowych według stawek ministerialnych⁷⁹.

Obowiązująca ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego nie zawiera jednak nazwy „tłumacz publiczny”, lecz nazwę „tłumacz przysięgły” z uwagi na ugruntowaną tradycję zawodu⁸⁰, a historia prac nad tą ustawą jest dość zawiła z uwagi na fakt, że po przygotowaniu pierwszego projektu i ogłoszeniu go 14.9.1998 r. uwaga ustawodawcy była skupiona na dostosowywaniu polskich aktów prawnych do prawa unijnego w ramach przygotowań do akcesji Polski do Unii Europejskiej⁸¹. Drugi projekt ustawy o tłumaczach publicznych Ministerstwo Sprawiedliwości ogłosiło 27.10.1999 r.⁸² Oba wspomniane projekty zostały poddane krytyce środowiska skupionego wokół Rady Tłumaczy Polskich, gdyż nie zawarto w nich rozwiązania polegającego na utworzeniu samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych jako osób wykonujących zawód zaufania publicznego⁸³ na mocy art. 17 Konstytucji RP⁸⁴. Rada Tłumaczy Polskich zakończyła swoją działalność po 8 latach od jej stworzenia z powodu pojawienia się różnicy w poglądach Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich i PT TEPIŚ, co uniemożliwiło dalsze skuteczne działanie Rady⁸⁵. Ponadto tłumacze nieprzysięgli zaczęli wyrażać obawy dotyczące nowej ustawy, ponieważ

⁷⁶ B. Cieślík, Status prawny, s. 26–27; D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 167.

⁷⁷ B. Cieślík, L. Łaska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 5.

⁷⁸ B. Cieślík, Status prawny, s. 26–27.

⁷⁹ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 26.

⁸⁰ B. Cieślík, L. Łaska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, s. 5.

⁸¹ Por. B. Cieślík, Status prawny, s. 27.

⁸² A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 26.

⁸³ M. Kądziański, Istota pracy tłumacza przysięgłego, s. 43.

⁸⁴ D. Kierzkowska, Kodeks tłumacza, s. 167.

⁸⁵ Tamże.

obawiali się ograniczenia ich dochodów na skutek planowanego podwyższenia rangi zawodu tłumacza przysięgłego⁸⁶. Trzeci projekt ustawy o tłumaczach publicznych został ogłoszony przez Ministerstwo Sprawiedliwości 29.5.2002 r., natomiast czwarty projekt – 21.2.2003 r.⁸⁷

§ 2. Prawna regulacja zawodu tłumacza przysięgłego

I. Uwagi wprowadzające

W świetle obowiązującego stanu prawnego podstawową regulacją dotyczącą statusu zawodu tłumacza przysięgłego jest ustawa z 25.11.2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego⁸⁸. Dotychczas opublikowano trzy komentarze prawnicze do tej ustawy⁸⁹. Zmieniła ona w sposób zasadniczy status prawny tłumacza przysięgłego w Polsce względem wcześniejszych rozwiązań prawnych⁹⁰.

Mimo pozostawienia starej nazwy zawodu, tj. tłumacz przysięgły, ustawa stworzyła nowy, ugruntowany zawód, który zakorzenił się głęboko w ponad 100-letnich doświadczeniach społeczeństwa⁹¹, co zostało potwierdzone przez NSA: „(...) tłumacz przysięgły ustanowiony według procedury obowiązującej w tej ustawie nie jest już instytucją prawa sądowego procesowego”⁹². Ustawodawca, kierując się opinią w przedmiocie projektu ustawy o tłumaczach publicznych⁹³, nie zdecydował się jednak stworzyć samorządu zawodowego tłu-

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 27. Szerzej zob. dalej, rozdział III, § 2, pkt II.

⁸⁸ Zob. A. Kubacki, Tłumaczenie poświadczane, s. 28.

⁸⁹ Zob. G. Dostatni, Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, Warszawa 2005; M. Kaczocha, M. Mazuryk, Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz, Warszawa 2011; B. Cieślak, L. Laska, M. Rojewski (red.), Egzamin na tłumacza przysięgłego, Warszawa 2022.

⁹⁰ Zob. rozdział I, § 1, a także A. Kubacki, Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania, *Comparative Legilinguistics* 2018, Nr 35, s. 32.

⁹¹ G. Dostatni, Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza, s. 51, za: M. Kądzielski, Istota pracy tłumacza przysięgłego, s. 43.

⁹² Zob. wyr. NSA z 5.4.2006 r., II GSK 17/06, Legalis.

⁹³ Uzasadnienie projektu ustawy o tłumaczach publicznych wraz z projektami podstawowych aktów wykonawczych, Sejm IV kadencji, druk Nr 2481, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/\(\\$vAllByUnid\)/F8603A52FDED8782C1256E2A004393E7/\\$file/2481.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/($vAllByUnid)/F8603A52FDED8782C1256E2A004393E7/$file/2481.pdf) (dostęp: 1.1.2024 r.).